

BÖLÜM 1

EDEBÎ ÇEVİRİYE BİÇEMBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM: *TRISTRAM SHANDY* ROMANINDA ÖNCELEME

Ayşenur İPLİKÇİ ÖZDEN¹

Edebiyat ve çeviri, birbirleri ile çok yakından ilişkili olan, tarihleri irdelendiğinde birbirlerini besleyen ve birbirlerinin gelişimine katkı sağlayan iki önemli çalışma alanıdır. Tarihte ilk çevirmen olarak bilinen Livius Andronicus'un İÖ. 240 yılında *Odisea*'yı Yunanca'dan Latince'ye çevirmesiyle başladığı düşünülebilecek olan edebî çeviri uğraşı, ilk edebî metinlerden bu yana edebî eserlerin diğer kültürlerle aktarılması ve bu şekilde kültürel bir zenginlik sağlanması ve kültürler arası yeni çalışmaların kazanılması bağlamında etkin bir rol üstlenmiştir. Örneğin Cicero ve Horatius gibi ünlü düşünürlerin çeviri hakkında görüşler geliştirdikleri Romalılar döneminde, Yunan yazınından yapılan çeviriler ile Yunan örnekleri kapsamında eserler üretilmiştir. Benzer şekilde Rönesans döneminde, ağırlıklı olarak Roma ve Yunan yazınından örnekler çevrilmiş, kültürün ve toplumun gelişimi açısından önemi yadsınamayacak boyutta kazanımlar sağlanmıştır. Bu bağlamda kültürlerin ve toplumların gelişimi üzerinde bu denli etkili olan edebî çevirinin temel özelliklerini ana hatlarıyla gözden geçirmek, bu çalışmanın doğası açısından önem arz etmektedir.

Edebî çeviri, en öz hali ile, kaynak dilden erek dile, yazarının vermek istediği anlama bağlı kalarak ve metnin genel üslup ve yapısına uyarak yapılan çeviri olarak tanımlanabilir. Bu tür bir çeviriyi yaparken, çevirmenin hem kaynak dile hem de erek dile bütün kültürel unsurları ve yazının doğasını tanıyarak hâkim olması beklenir. Yazın çevirisi olarak da nitelenen edebî çeviri "özgün yazın metnindeki biçimleri ve sesleri başka bir dil dizgesinde yeniden yaratmayı gerektirir. Genel anlamda yazın çevirisi özgün metnin hem anlamını hem de iletisini çeviri metninde yansıtmalıdır" (Aksoy, 2002). Bu şekilde kaynak dili bilmeyen ve erek dile çevrilmiş metni okuyan okuyucu, özgün eser yazarının vermek istediği iletiyi ve metnin anlamını kavramış olacaktır.

Edebî bir metni çevirecek çevirmenin genellikle kendine has bir üslubunun, mümkün olduğunca olmaması beklenir. Çünkü çevirmen kaynak dildeki eseri yazan yazar ya da şairin üslubunu ve biçimini iyice anlamalı, özümsemeli ve erek

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Üniversitesi, ayşenur.iplikci@samsun.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8082-8155

maların dışında az sayıda dilbilgisel koşutluk da vardır. Tristram kendi hayatı ve düşüncelerini dile getireceğini söylediği anlatısına, kendisi doğmadan önce anne ve babasının yapmış olmaları gereken konulardan bahsederek başlar. Tristram bir çocuğun ana rahmine düşmesi sırasında yaşanan en ufak bir tersliğin onun bütün vücudunu, karakterini ve aklını etkilediğini düşünür. Bu nedenle annesinin babasına saati kurmakla ilgili bir soru sorarak süreci bozmasına da ayrıca üzüldür. Anne ve babasının dikkatsizliğinden dolayı onlara sitem eder. Bunu yaparken de dilbilgisel anlamda koşut iki yapı dikkat çekmektedir: “had they duly considered...” (gerektiği gibi düşünmüş olsalardı) ve “had they duly weighed and considered...” (gerektiği gibi tartıp düşünmüş olsalardı...) (Sterne, 1996). Sıra dışı bir yapıya sahip olduğunun bilincinde olan Tristram, başına gelen burun ve isim felaketi de göz önüne alındığında, kendisi doğmadan önce anne ve babasının daha dikkatli olmaları gerektiğini söyler. Bu koşut yapıların kullanımını kendisiyle bile ince ince alay etmekte olan Tristram’ın şakacı, rahat ve alaycı üslubu hakkında, okuyucunun henüz ilk paragrafta bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Yukarıdaki örneklerde de izlendiği gibi, bütün bu unsurlardan tek bir nokta dahi çeviri metinde atlanmamış, her bir harf her bir noktalama işareti çevirmen tarafından tek tek ele alınmıştır.

Yazdığı eserin biçemi ve çağdaşlarından farklılığı ile dikkat çeken Laurence Sterne’ü anlamak, kaynak dildeki eserini okurken dahi oldukça zor olmakla birlikte, üzerinde yapılacak titiz bir çalışma gerektirmektedir. Böyle bir eserin başka bir dile gerek biçimsel gerek anlamsal olarak aktarılması ise büyük ustalık ve incelikli bir gayret gerektirmektedir. Çeviri eserin bütününde de görüldüğü gibi Nuran Yavuz, bu işi büyük bir titizlik ve ustalıkla yaparak, eseri doğru sözcük seçimleri ve öncelikle unsurlarını kullanarak, bir çeviri metnin olabileceği en iyi şekilde Türk diline kazandırmıştır. Edebî çeviri yapma işine gönül veren her çevirmene nitelikli bir çalışmanın nasıl olması gerektiğini açık seçik biçimde ortaya koyan bu çeviri eser, edebiyata meraklı olan pek çok kişiye daha uzun yıllar yol gösterecek niteliktedir.

KAYNAKLAR

1. Aksoy, N.B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara ve İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
2. Boase-Beier, J. (2010). *Stylistic approaches to translation*. London and New York: Routledge.
3. Konigsberg, I. (1985). *Narrative Technique in the English novel-defoe to austen*. Hamden: Archon Books.
4. Lamb, J. (1989). *Sterne’s fiction and the double principle*. New York: Cambridge University Press.
5. Landers, C.E. (2001). *Literary translation: A practical guide*. Clevedon: Multilingual Matters.
6. Levchenko, Y. (2010). *Neologism in the lexical system of modern English*. Norderstedt: GRIN Verlag.
7. Lodge, D. (1992). *The Art of fiction*. London: Secker & Warburg.

Dil ve Edebiyat

8. Magill, F.N.(Ed.), (1980). *English novel richardson to hardy*. California: Salem Press.
9. Munday, J. (2008). *Introducing translation studies: theories and applications*. (Second edit). London and New York: Routledge.
10. Özünlü, Ü. (2001). *Edebiyatta dil kullanımları*. İstanbul: Multilingual.
11. Parla, J. (2005). *Don Kişot'tan bugüne roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
12. Ricks, C. (2003). Introductory essay. L. Sterne (Yaz.). M. New ve J.New (Ed.). *The life and opinions of tristram shandy, Gentleman* (s.xii – xxxii). London: Penguin Classics.
13. Short, M. (1996). *Exploring the language of poems, plays and novels*. London: Longman.
14. Sterne, L. (1996). *The life and opinions of tristram shandy gentleman*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.
15. Sterne, L. (2006). *Tristram Shany Beyefendi'nin hayatı ve görüşleri*. (Nuran YAVUZ, Çev. Ed.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
16. Whittaker, R. (1988). *Tristram shandy*. Philadelphia: Open University Press.
17. Wright, L. V& Hope J. (1996). *Stylistics a practical coursebook*. London: Routledge.